

Archeologienota

Mol Achterbos

Programma van maatregelen

FODIO

Turnhoutsebaan 277

B-2110 Wijnegem

Marleen Arckens

Jan De Beenhouwer

COLOFON

Archeologienota Mol Achterbos. Programma van maatregelen. Projectcode 2018H278

erkend archeoloog: Fodio OE/ERK/archeoloog/2015/0067

auteurs: Marleen Arckens & Jan De Beenhouwer

uitvoerder: Fodio, Turnhoutsebaan 277, B-2110 Wijnegem

datum:24 september 2018

Inhoud

2. Programma van maatregelen	36
2.1 Gemotiveerd advies	36
2.2 Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem....	37
2.2.1 Administratieve gegevens.....	37
2.2.2 Vraagstelling en onderzoeksdoelen	38
2.2.3 Onderzoeksstrategie en methode	39
2.2.4 Onderzoekstechnieken	40

2. Programma van maatregelen

2.1 Gemotiveerd advies

Het uitgevoerde bureauonderzoek is volledig. Alle relevante beschikbare bronnen werden geraadpleegd.

Het onderzoeksgebied bevindt zich ca. 2,5 km ten noordwesten van het centrum van Mol, in het gehucht Achterbos, ter hoogte van de kruising tussen Achterbos (straat) en de Goorstraat. Het heeft een oppervlakte van 4897 m² en zal worden opgedeeld in 7 kavels waarop 3 bouwblokken met telkens 2 woningen in halfopen bebouwing en één bouwblok voor een meergezinswoning voorzien worden.

Het ligt aan de voet van de noordelijke helling van de rug van Geel, op het interfluvium tussen de Dalemansloop en de Millegemloop. Het onderzoeksgebied bevindt zich niet in een gradiëntzone. De Millegemloop/Waterbroekloop situeert zich 375 m ten zuiden en de Melkerijloop 630 m ten noordoosten van het onderzoeksgebied. De verwachting voor steentijdsites kan als laag kan worden omschreven.

Het noordelijk deel van onderzoeksgebied is minstens sinds de tweede helft van de 18de eeuw volgens de beschikbare bronnen nooit bebouwd geweest en was al die tijd in gebruik als landbouwgrond of weiland. Dat wordt weerspiegeld in de bodemopbouw. Op de bodemkaart volgens Belgische classificatie werd dit deel van het onderzoeksgebied als een droge zandbodem met een dikke antropogene humus A horizont gekarteerd. Dit is gunstig voor de bewaring van sporen van menselijke activiteit. Welke impact het optrekken van een gebouw aan de zuidelijke grens in de tweede helft van de 20ste eeuw had op de bodem is niet duidelijk op basis van de beschikbare bronnen vermits niet geweten is hoe het verdwenen gebouw gefundeerd werd.

Onmiddellijk ten zuiden van het onderzoeksgebied stond minstens van het midden van de 16de eeuw tot het einde van de 19de eeuw de Apolloniakapel. Volgens de bronnen bevond zich bij de kapel een schans die midden 17de eeuw verplaatst werd doordat omwille van de toenemende drukte rond de kapel de functie van de schans in het gedrang kwam. De schans werd verplaatst naar de Boeretangsedreef.

De verwachting voor sites van het neolithicum tot de nieuwe tijd wordt als hoog omschreven op basis van de topografische ligging, de bodemgesteldheid, archiefbronnen en het landgebruik van het onderzoeksgebied sinds het einde van de 18de eeuw.

Het bureauonderzoek leverde tot nu toe onvoldoende informatie op om een gemotiveerde uitspraak te kunnen doen over de aanwezigheid, aard en bewaringstoestand van eventueel aanwezig archeologisch erfgoed voor een zone met een oppervlakte van ongeveer 4897 m². Verder archeologisch vooronderzoek wordt daarom noodzakelijk geacht om vast te stellen of er archeologische sporen aanwezig zijn binnen het projectgebied.

De initiatiefnemer beroept zich op economische redenen om verder vooronderzoek uit te stellen tot na het verlenen van de omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden. Daarom wordt voorgesteld een landschappelijk bodemonderzoek uit te voeren in uitgesteld traject. Op basis van de resultaten van het landschappelijk bodemonderzoek zullen eventuele verdere maatregelen bepaald worden.

2.2 Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem

2.2.1 Administratieve gegevens

Locatie	Provincie	Antwerpen
	Gemeente	Mol
	Deelgemeente	
	Site	Achterbos
Kadastrale gegevens		Mol Afd 5, Sectie C, 478T, 478M, 478/2C
Oppervlakte onderzoeksgebied		4897 m ²
	punt 1 (NO)	x 200464,56 y 210428,64
	punt 2 (ZW)	x 200545.84 y 210350.90

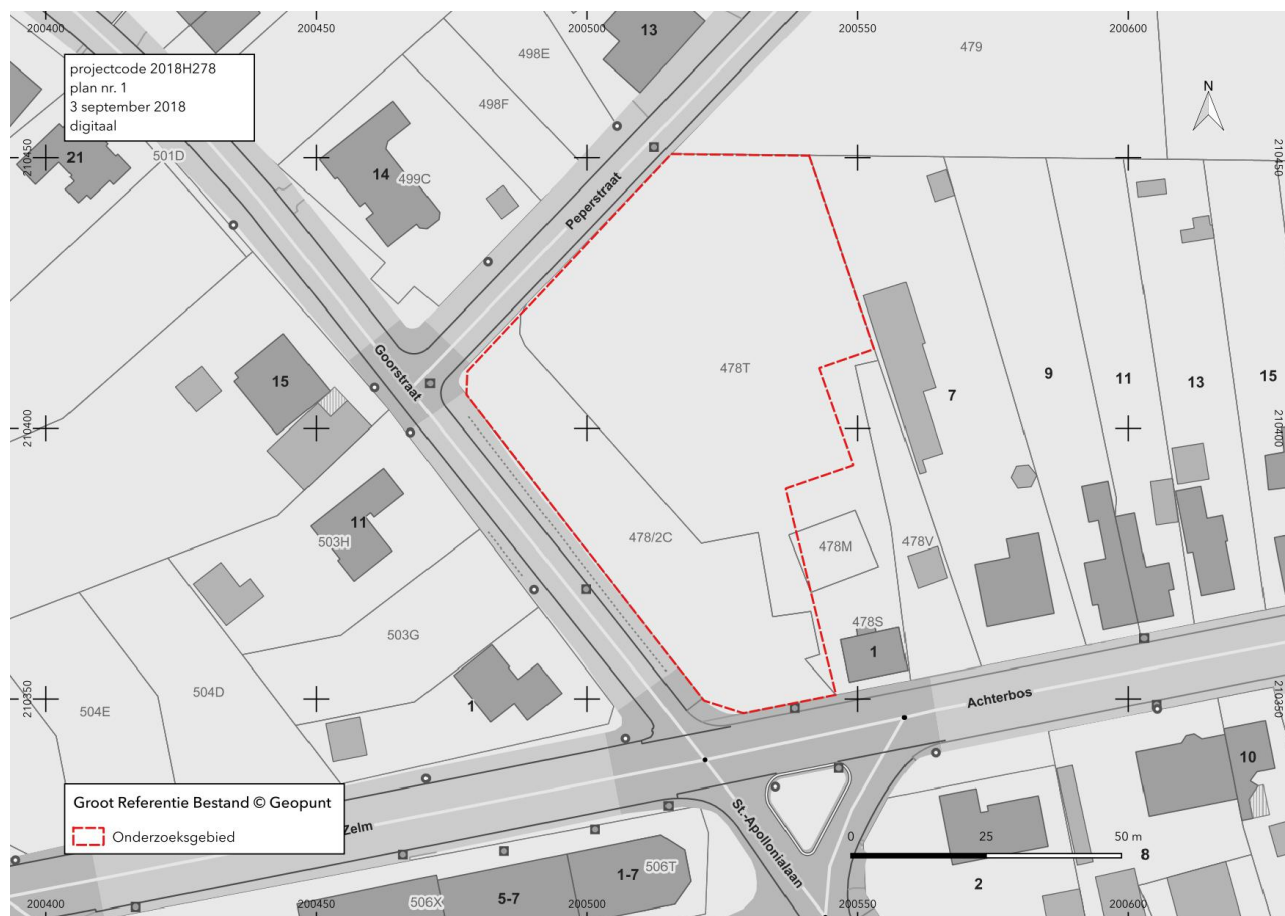

Fig. 23 Situering van het onderzoeksgebied. © Geopunt

2.2.2 Vraagstelling en onderzoeksdoelen

Op basis van de geplande bodemingrepen, de actuele archeologische voorkennis over het projectgebied en de verwachting ten aanzien van de archeologische waarde wordt de doelstelling van het vooronderzoek met ingreep in de bodem als volgt omschreven: er wordt een archeologische evaluatie uitgevoerd van het volledige projectgebied. Dit houdt in dat archeologisch erfgoed wordt opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd. Verder wordt de impact van de werken op het potentieel aanwezig archeologisch erfgoed bepaald. Ook de mogelijkheid van in situ behoud wordt onderzocht en indien dit niet kan worden er aanbevelingen voor vervolgonderzoek en bewaring ex situ geformuleerd.

Het onderzoek formuleert een antwoord op de volgende onderzoeksvragen:

Algemeen

- Zijn er archeologische sporen bewaard en wat is de aard van deze sporen?
- Zijn er archeologische vondsten bewaard en wat is de aard van deze vondsten?
- Wat is de bewaringskwaliteit en gaafheid van de sporen?
- Zijn er archeologische structuren of spoorassociaties te herkennen?
- In hoeverre komen de onderzoeksresultaten uit het bureauonderzoek overeen met de resultaten van het proefsleuvenonderzoek?
- Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht zowel vanuit methodologie als aanpak voor vervolgonderzoek?

Perioden en sites

- In welke periode(n) kunnen de sporen gedateerd worden?
- Zijn er kenmerken die wijzen op de aanwezigheid van permanente of tijdelijke nederzettingen in één of meerdere perioden en wat zijn die kenmerken?
- Zijn er elementen die wijzen op continuïteit of fasering van de nederzettingen of structuren?
- Welke elementen uit het archeologisch ensemble dragen bij tot de kennis van de economische en sociale relaties in de verschillende perioden of fasen?
- Zijn er sporen van landgebruik (perceelsindeling, wegen, akkers, grondstofwinning,...)
- Zijn er sporen van ambachtelijke/agrarische activiteit?
- Strekken de sites zich uit over de grenzen van het onderzoeksgebied

Landschap en bodem

- Hoe is de oorspronkelijke bodem opgebouwd en hoe is die in de loop van de tijd geëvolueerd (vorming van het akkerdek, erosie...)?
- In welke mate is de bewaring van de sporen en vondsten aangetast en welke processen zijn hiervoor verantwoordelijk?

2.2.3 Onderzoeksstrategie en methode

Verkennde archeologische vooronderzoeken als veldkartering en landschappelijke boringen resulteren in een archeologische verwachting, maar niet in uitspraken over de aan-of afwezigheid van archeologische sites. Op basis van de gegevens verzameld tijdens het bureauonderzoek worden geen steentijdvindplaatsen verwacht. Daarom worden deze onderzoeken in de context van dit archeologisch onderzoek niet aanbevolen. Landschappelijke boringen zouden een beeld kunnen verschaffen van de bodemopbouw binnen het onderzoekgebied. Deze informatie kan ook verzameld verkregen worden uit de profielen die worden geregistreerd tijdens een proefsleuvenonderzoek.

Aangezien voor de periodes voorafgaand aan de nieuwe tijd enkel grondsporen worden verwacht, wordt geen geofysisch onderzoek aanbevolen. De omvang van de sporen uit periodes voorafgaand aan de late middeleeuwen en het geringe verschil in fysisch contrast tussen de vulling van dergelijke sporen en de omringende bodem bemoeilijkt de detectie van deze sporen met geofysische methoden.¹ Bovendien levert geofysisch onderzoek te weinig bruikbare resultaten op met betrekking tot de chronologie van eventuele sporen.

Proefsleuven zijn een instrument waarmee sites kunnen worden gelokaliseerd en geëvalueerd. Zij geven informatie over de aan- en afwezigheid, de aard, omvang en kwaliteit van het archeologisch erfgoed, geven de relevante archeologische niveaus aan en maken het mogelijk om de kosten in te schatten die gepaard gaan met eventueel vervolgonderzoek. Zij bieden bijkomend het voordeel dat een transect doorheen het landschap of de bodem bekomen wordt.² Om deze redenen en omwille van het evenwicht tussen de kosten, de onderzoeksinspanning en de te verwachten resultaten wordt enkel een proefsleuvenonderzoek aanbevolen.³

De te verwachten onderzoekssituatie is een site zonder complexe stratigrafie. De te onderzoeken zone heeft een oppervlakte van 4897 m² m². Ze omvat het volledige te verkavelen gebied.

¹ Schmidt et al. 2015, 45.

² https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/methoden_en_technieken/terreinevaluatie/proefsleuven; Tol et al. 2004.

³ Tol et al. 2012.

2.2.4 Onderzoekstechnieken

Het proefsleuvenonderzoek moet voldoen aan de generieke bepalingen voor vooronderzoek met ingreep in de bodem en bijkomend aan de vereisten voor vooronderzoek op een site zonder complexe verticale stratigrafie opgenomen in de Code van Goede Praktijk.⁴

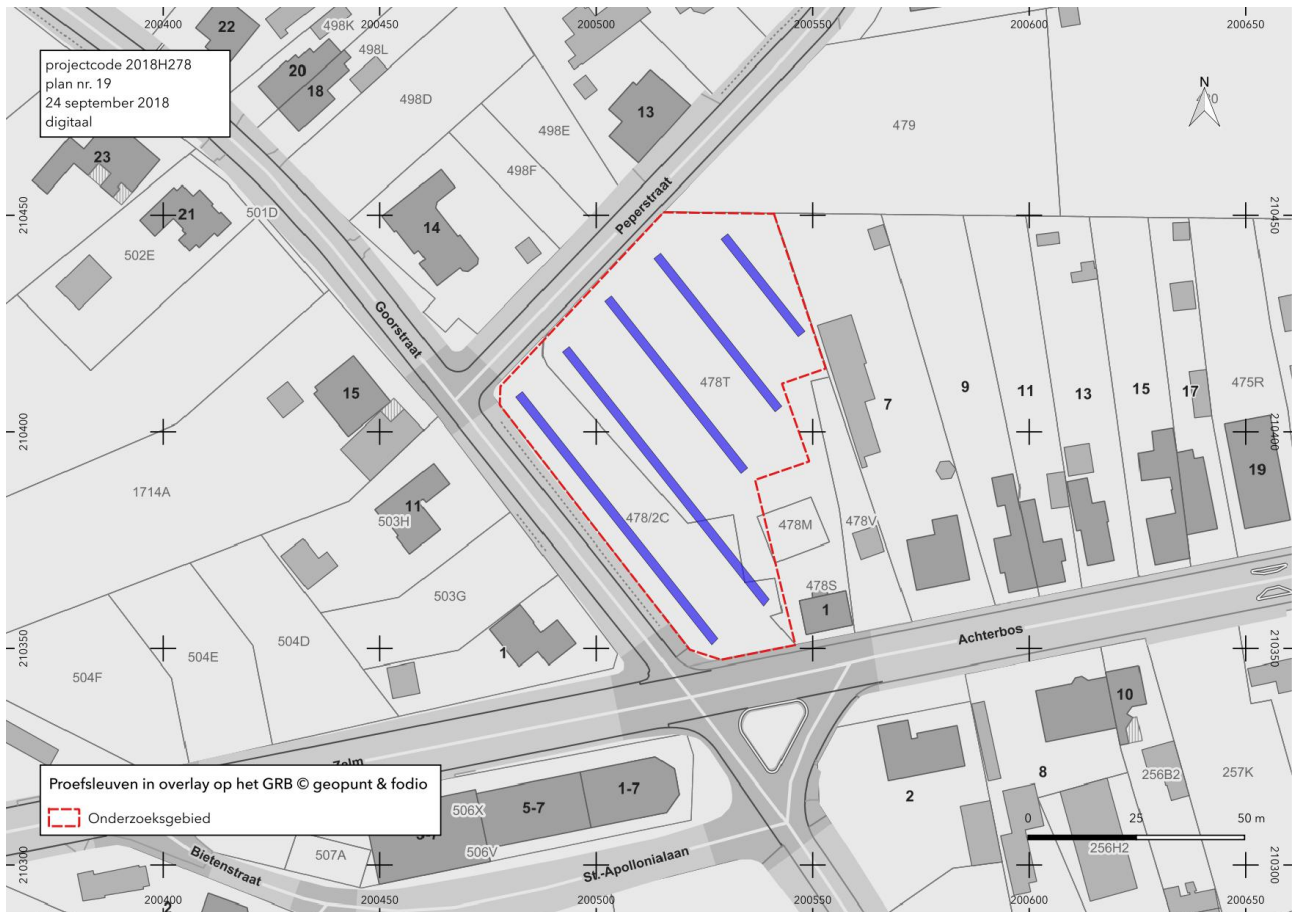

Fig. 24 Situering van de proefsleuven in overlay op het GRB. © Geopunt & Fodio

Er wordt gewerkt parallelle en continue proefsleuven. Het hanteren van continue sleuven biedt het voordeel dat er bijna geen blanco zones zijn, het aantal machinebewegingen tot een minimum herleid wordt en er één archeologisch niveau kan worden aangehouden. De techniek laat ook toe een transect door het terrein aan te leggen.⁵ De sleuven zijn 2 m breed. De afstand van middenpunt tot middenpunt tussen de sleuven bedraagt maximaal 15 m. Een dekkingsgraad van 12,5 % vormt het uitgangspunt, opgedeeld in 10% sleuven en 2,5% kijkvensters, dwarssleuven of volgsleuven.⁶ Simulaties van sleuven op verschillende soorten vindplaatsen hebben aangetoond dat met een dekkingsgraad van 10% ongeveer 95% van de vindplaatsen met een minimum omvang van 5m diameter worden opgespoord.⁷ De sleuven zijn noord-noordwest - zuid-zuidoost gericht, parallel aan de westelijke perceelsgrens en de Goorstraat.

⁴ Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren. Versie 3.0.

⁵ https://onderzoeksbalans.onroerendergoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/methoden_en_technieken/terreinevaluatie/proefsleuven

⁶ code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren. versie 2.0

⁷ Borsboom A. & Verhagen J. 2009. KNA Leidraad inventariserend Veldonderzoek. Deel Proefsleuvenonderzoek. http://www.sikb.nl/upload/documents/archeo/leidraden/KNA%20Leidraad%20proefsleuvenonderzoek%20definitief_04122012%20v%201.02.pdf

De voorgestelde oriëntatie biedt een goede kans op het herkennen van de hoofdzakelijk west-oost georiënteerde structuren uit de late middeleeuwen en vroeger.

De aanwezigheid van een prehistorische site is weinig waarschijnlijk, maar nooit uit te sluiten. Tijdens de graafwerken wordt daarom aandacht gevraagd voor concentraties van lithische artefacten. In geval er lithische artefacten bewaard bleven moet worden ingeschat of het gaat om een concentratie die te maken heeft met een activiteitenzone of eerder om verspreide artefacten.

Het onderzoek is succesvol wanneer er kan worden achterhaald of er al dan niet archeologische sporen bewaard bleven binnen het onderzoeksgebied en de kwaliteit van de sporen kan worden bepaald, zowel op het vlak van hun bewaring, als op het vlak van kenniswinst, zoals geformuleerd in de onderzoeksvragen.

Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

De actoren moeten beschikken over de competenties omschreven in de Code van Goede Praktijk.⁸ De veldwerkleider heeft daarnaast minimaal 5 prospecties met ingreep in de bodem uitgevoerd in plaggenbodems.

⁸ code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren. versie 2.0